

cation of youth are implemented through education legal culture, the formation of the spiritual values of Ukrainian patriot honor of National Remembrance, ensuring spiritual unity of generations, creating conditions for the development of civic activity. The result of patriotic education is a: strengthening national identity of young people, the formation of the characteristics of young patriot, ready to defend the homeland, maintaining stability in society, creating an effective educational system of patriotic education of youth.

Keywords. Patriotism, patriotic education, national traditions, national consciousness.

УДК 37.017.4

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ

К.А. ПЕКАЧ, здобувач кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: pekach_ka@ukr.net

Анотація. У статті обґрунтовано основні методологічні підходи виховання громадянської відповідальності учнів, зокрема: технологічний (передбачає етапність та отримання запланованого результату), аксіологічний (виховання системи цінностей), віковий (врахування вікових особливостей та провідної діяльності), особистісно-орієнтований (врахування нахилів, здібностей, потреб окремої людини), етнопедагогічний (врахування національних традицій, культури, звичаїв народу), компетентнісний (передбачає здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості).

Ключові слова: громадянське виховання, відповідальність особистості, громадянська відповідальність, громадянська компетентність, методологічні підходи.

Актуальність (Introduction). Перехід до нової моделі освіти передбачає застосування й нових методологічних підходів. Під методологічним підходом розуміємо стратегічний напрям, ключові положення на яких базується дослідження. В сучасних умовах дослідження проблем виховання громадянської відповідальності учнів вважаємо за доцільне здійснювати ґрунтуючись на технологічному, аксіологічному, віковому, особистісно-орієнтованому, етнопедагогічному та компетентнісному підходах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблем методологічного базису виховання громадянської відповідальності учнівської молоді частково висвітлюють у працях ряд вітчизняних дослідників, зокрема Т.Алексєєнко, І.Бех, Г.Васянович, О.Вишневський, Ю.Завалевський, М.Левківський, О.Пометун, В.Примак, М.Сметанський, І.Сопівник, Г.Філіпчук, К.Чорна Т.Швець, Г.Шевченко, М.Шимановський, та ін.

Мета (Purpose) статі полягає в обґрунтуванні методологічних підходів щодо виховання громадянської відповідальності учнівської молоді.

Методи (Methods). У процесі дослідної роботи застосовано комплекс методів науково-педагогічного дослідження, зокрема аналіз, систематизація та узагальнення праць дослідників щодо проблеми дослідження, контент-аналіз.

Результати (Results). У сучасній системі закладів освіти доцільно реалізувати технології навчання та виховання підростаючого покоління, оскільки вони передбачають залучення різноманітних ресурсів для досягнення запланованих цілей. У

процесі реалізації технологій виховання необхідно застосовувати *особистісно-орієнтований* підхід, передбачати розвиток існуючих якісних характеристик особистості, орієнтуватися на педагогічну майстерність вихователя. Змістовно технологія виховання громадянської відповідальності передбачає концентричне засвоєння учнівською молоддю системи громадянських знань, норм, цінностей, що забезпечують їм готовність до свідомого виконання громадянських обов'язків та здійснення громадянських прав, самореалізації в системі «громадянин-держава».

Аксіологічний підхід «передбачає формування в молодій людини системи цінностей, що визначають її ставлення до себе, інших людей, навколишнього світу. Оскільки в основі відповідальної поведінки особистості закладено систему ставлень, в основі яких ціннісні орієнтації людини, тому аксіологічний підхід є базовим у формуванні моральної відповідальності» [1, с. 226; 2]. У структурі громадянської відповідальності важливими є громадянські цінності, зокрема це вартості громадянського суспільства та демократії. Так, найважливішою цінністю є цінність Людини, її життя, свобода, честь і гідність. У процесі розвитку громадянської відповідальності необхідно формувати в учнівській молоді ціннісне ставлення до: оточуючого світу; навколишнього середовища; Людини; закону; державних інституцій та демократично обраної влади; прав і свобод інших людей; праці; самого себе.

Віковий підхід передбачає врахування віковий особливостей учнів у процесі виховання громадянської відповідальності. Однозначної відповіді на запитання «з якого віку необхідно виховувати громадянську відповідальність?» - немає, проте певні основи закладаються у дитини від народження. Сучасні дослідники [3, 4] відзначають, що виховання громадянина необхідно починати уже із молодшого шкільного віку. *Молодший шкільний вік* – це вік, коли закладаються міцні підвалини багатьох якостей особистості, серед яких особливе місце займає громадянськість [3].

У період молодшого шкільного віку у дітей «формується ядро особистості (моральні почуття, цінності, переконання), відбувається набуття досвіду моральної поведінки. Вона вчиться не лише виконувати вимоги колективу, а й бере активну участь у постановці вимог, виборі доручень, справи, яка їй до душі. В учнів виникає ще одне новоутворення – відносно стійкі форми поведінки і діяльності, які в майбутньому становитимуть основу формування її характеру» [5, с. 262].

Підлітковий вік – це «період, який пролягає між дитинством і ранньою юністю (від 12 до 18 років) і характеризується значними змінами у фізичному і психічному розвитку дитини» [6, с. 677]. Центральним особистісним новоутворенням підлітків є розвиток рефлексії (усвідомлення себе як особистості, що має певні, притаманні саме їй якості, за Л. Божович) [6, с.677]. Розвиток рефлексії у підлітків створює передумови для оцінки себе як члена суспільства, громадянина країни.

У контексті виховання громадянської відповідальності важливими характеристиками підліткового віку є: становлення уявлень про сенс життя; зацікавленість майбутнім, так «для підлітків більшу цінність становлять суспільство, навколишні люди, їх погляди і судження» [3, с. 106]; внутрішня готовність до прийняття дорослих норм життєдіяльності; потреба у визнанні дорослості підлітків дорослими – це «багатопланова просоціальна діяльність, внаслідок якої відбувається розширення соціального простору підлітка, формується відповідальність за загальнолюдські справи і за самого себе як господаря власної долі» [3, с. 105], саме тому «підліток потребує не просто уваги, а розуміння, довіри дорослих. Він прагне відігравати певну соціальну роль не лише серед ровесників, а й серед старших» [3, с. 107].

Необхідно також враховувати, що хоча й підліток прагне до самостійності, визнання його спроможності вирішувати важливі життєві задачі, проте на думку І. Беха «вплив на особистість з боку суспільного виховання може відбуватися пере-

важно двома шляхами – або вплив на сім'ю і через неї – на дитину, або створення у референтній групі, яка зайнята педагогічно організованою діяльністю, атмосфери доброзичливості й творчості» [3, с.102].

Рання юність, як віковий етап у розвитку особистості припадає на учнів 9-11 класів. Даний віковий період характеризується рядом психологічних особливостей, які необхідно враховувати у процесі виховання громадянської відповідальності, зокрема: набуття Его-ідентичності за Е. Еріксоном, самовизначення за Д. Ельконіним, життєвого плану за І. Коном, інтелектуального дозрівання за Ж. Піаже, Г. Костюком, пошук сенсу життя за В. Франклом, К. Обуховським, самореалізації та індивідуального розвитку за А. Маслоу, прагнення до успіху в діяльності за А. Мудриком, зростання сили «Я» та здатності проявити свою індивідуальність в умовах групової діяльності та інтимної близькості, дружби за Г. Абрамовою, становлення якісно нової самосвідомості або «Я-концепції» за Р. Бернсом, М. Боришевським, П. Чаматою, І. Чесноковою, встановлення моральної свідомості за Л. Колбергом [3, с. 199].

На думку Т. Швець інтенсивне формування громадянських якостей у старшокласників обумовлене тим, що «у старшій школі відбувається інтенсивне розширення знань учнів про процеси та явища суспільного життя, права людини, основи життя суспільства, формування громадянської позиції людини, її соціально-політичні орієнтації. Цей період характеризується ще й усвідомленням учнівською молоддю значимості громадянських якостей, розуміння того наскільки ці якості є важливим для майбутнього самостійного життя. Особливістю формування громадянських умінь в старшій школі є здатність учня свідомо застосовувати набуті знання, уміння та навички для вирішення проблем власного життя, життя громади, держави і суспільства, орієнтуючись на цінності громадянського суспільства» [7].

Етнопедагогічний підхід передбачає врахування національних традицій, культури, звичаїв народу. Галузь педагогіка, яка вивчає особливості застосування етнопедагогічного підходу – це етнопедагогіка. Етнопедагогіка – «міждисциплінарна галузь знань, яка вивчає і розробляє етнічні складові педагогічної науки: механізми передачі етнокультурних цінностей, архетипів-символів, міфів, стереотипів у процесі навчання і виховання молоді, що сприяє консолідації і розвитку нації; етнічну ідентичність представників різних етнічних спільнот із метою створення найефективніших програм навчання і виховання; шляхи генерування і трансформації через освіту етнічної духовності, менталітету етнічної спільноти, традиційну мовленнєву культуру та ін. для посилення атмосфери толерантності і взаємоповаги; гуманістичну спрямованість до повноцінного життя в полікультурному просторі через гармонійне поєднання у педагогічному процесі етнокультурної самобутності і універсальної культури інформаційно-технологічного суспільства; культурно-духовні зв'язки з людьми різних національностей, віросповідання...» [8, с.274].

М.І.Стельмахович уточнив сутність понять «етнопедагогіка» та «народна педагогіка». Так, «якщо поняття «народна педагогіка» включає в себе емпіричні педагогічні знання без належності до конкретної етнічної спільноти, то поняття «етнопедагогіка» пов'язане з конкретною етнічною належністю педагогічних традицій» [9, с.14].

Етнопедагогічний підхід ґрунтується на принципі народності, який передбачає виховання дітей і молоді «у дусі ідей, ідеалів, почуттів, прагнень, моралі, культурних здобутків, знань, виробничого досвіду, досягнень, світогляду українського народу, прислухатися до голосу народу, жити, працювати і творити для загального добра України. Принцип народності зобов'язує нас мати свою національну систему виховання, вводити дітей у сферу українознавства, досконалого володіння українською мовою, фольклором, усіма жанрами і видами українського народного мистецтва, ремесла, господарювання, кличе до опанування народних знань, народної педагогіки,

світоглядних уявлень та вірувань, народного права, морально-етичних норм» [10, с. 23].

Етнопедагогічний підхід передбачає застосування широкого спектру засобів виховання, основними з яких є «є рідна мова, усна народна творчість, національна міфологія і символіка, народне мистецтво, національні традиції, звичаї і обряди, народні ігри, іграшки, ритуали та урочистості, безпосередня особиста праця, природа, колискова пісня, скоромовки, оповідання, казки, частівки, утішки, забавлянки, закликанки, атмосфера рідної домівки, приклад старших, дитяча самодіяльність, народні афоризми, прислів'я, приказки» [10, с. 15].

Сучасні розробки щодо реалізації *компетентнісного підходу* в освітню практику висвітлюються у працях Н. Бібік, Л. Ващенко, М. Євтуха, О. Локшина, І. Тараненко, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, Л. Сохань, С. Трубачова та ін. Серед великої кількості визначень сутності компетентнісного підходу вважаємо за доцільне зупинитися на трактуванні О. Пометун, яка розглядає його як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом даного процесу є формування загальної компетентності людини, яка являє собою сукупність ключових компетентностей [11, с. 66].

Компетентнісний підхід у вітчизняній педагогічній думці порівняно новий. Даний підхід по-новому визначає цілі освітнього процесу, а саме традиційні знання, уміння та навички доповнюються ціннісними ставленнями, особистісними якостями, що у сукупності формують здатності особистості. Таким чином компетентнісний підхід посилює єдність та нерозривність навчального та виховного процесу.

Компетентнісний підхід передбачає формування ряду компетентностей. До ключових компетентностей відносять [3, 11, 12, 13] і громадянську, яка акумулює здатності в сфері суспільно-політичного життя в Україні, захисту власних прав і свобод, виконання громадянських обов'язків.

Формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти, на думку О. Пометун, має на меті сприяти формуванню системи демократичної громадянської освіти в Україні завдяки поширенню європейського досвіду, наближати Україну до європейського освітнього, соціально-політичного, економічного і правового простору, слугувати набуттю нею європейської культурної ідентичності [15].

У процесі реалізації проекту Європейської Комісії «Громадянська освіта – Україна», робочою групою були визначені такі складові громадянської компетентності людини, які мають формуватись у школі:

- громадянські знання, на основі яких формуються уявлення про форми і способи життя і реалізації потреб і інтересів особистості в політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному просторі демократичної держави взагалі, та української зокрема;
- громадянські вміння та досвід участі в соціально-політичному житті суспільства і практичного застосування знань;
- громадянські чесноти – норми, установки, цінності й якості, притаманні громадянину демократичного суспільства [16].

Висновки і перспективи (Discussion). Базовими методологічними підходами виховання громадянської відповідальності повинні бути: технологічний (передбачає етапність та отримання запланованого результату), аксіологічний (виховання системи цінностей), віковий (врахування вікових особливостей та провідної діяльності), особистісно-орієнтований (врахування нахилів, здібностей, потреб окремої людини), етнопедагогічний (врахування національних традицій, культури, звичаїв народу), компетентнісний (передбачає здатність особи до виконання певного виду діяльності,

що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості).

Список використаних джерел

1. Сопівник І. В. Ціннісний (аксіологічний) підхід у вихованні особистості / І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2016. – № 239. – С. 225–229.
2. Сопівник Р.В. Ціннісні орієнтири екзистенціалізму в контексті виховання особистості. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірних наукових праць. – 2015 - . Вип. 2 (65). – С. 164-173
3. Бех І. Д. Виховання особистості: підруч. для вищ. навч. закл. / І. Д. Бех – К.: Либідь, 2008. – 838 с
4. Сопівник І.В. Громадянське виховання студентів аграрних вищих навчальних закладів: [монографія] / І.В.Сопівник. – К.:«ЦП Компринт», 2012. – 245 с.
5. Нікитчук А. О. Вікові аспекти громадянського виховання учнів молодшого шкільного віку / А. О. Нікитчук // Інноватика у вихованні, 2015. – №1. – с. 259-265.
6. Тищенко С. П. Підлітковий вік / С. П. Тищенко // Енциклопедія освіти. – С. 677-678.
7. Швець Т. Е. Особливості громадянської соціалізації старшокласників / Т. Е. Швець // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/208>. – Назва з екрану.
8. Усатенко Т.П. Етнопедагогіка / Т.П.Усатенко // Енциклопедія освіти. – 274 с.
9. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К.: Радянська школа, 1985. – 312 с.
10. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка: Навч. посіб. / В.А. Мосіяшенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 176 с.
11. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
12. Сопівник І.В. Теорія і практика виховання моральної відповідальності сільської молоді [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Сопівник Ірина Віталіївна ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Київ, 2014. – 40 с.
13. Сопівник І.В. Особливості громадянського виховання студентів на прикладі вищих аграрних закладів освіти / І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного аграрного університету. – Вип. 68, 2003. – С. 175-183.
14. Сопівник І.В. Виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі / І.В.Сопівник, В.П.Лисенко, Р.В.Сопівник. – К.: Видавничий центр НАУ, 2007. – 217 с.
15. Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / Пометун О.І. // Вісник програм шкільних обмінів . – 2005. – № 23. – С. 18
16. Формування громадянської компетентності старшокласників засобами різних предметів // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rctAFQjCNGSNe2zxmNuNSYogQt2F0qrLEg&bvm=bv.131783435,d.bGg> – Назва з екрану.

References

1. Sopivnyk, I. V. (2016). Tsinnisnyi (aksiolohichnyi) pidkhhid u vykhovanni osobystosti [Valuable (axiological) approach in the education of the individual] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy. Seriiia «Pedahohika, psykhohohiia, filosofiiia», 239, 225–229.
2. Sopivnyk, R.V. (2015) Tsinnisni oriientyry ekzystentsializmu v konteksti vykhovannya osobystosti [Valuable orientations of existentialism in the context of the education of the person] Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: Zbirnykh naukovykh prats, 2 (65), 164-173.
3. Bekh, I. D. (2008). Vykhovannya osobystosti: pidruch. dlia vyshch. navch. zakl. [Personality education]. K.: Lybid, 838.
4. Sopivnyk, I.V. (2012). Hromadianske vykhovannya studentiv ahrarnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv: [monohrafiia]. [Civic education of students of agricultural higher education institutions], K.:«TsP Komprynt», 245.

5. Nikytchuk, A. O. (2015). Vikovi aspekty hromadianskoho vykhovannia uchniv molodshoho shkilnogo viku [Age aspects of civic education of primary school age pupils]. *Innovatyka u vykhovanni*, 1, 259-265.
6. Tyshchenko, S. P. (2008). Pidlitkovyi vik [Adolescence]. *Entsyklopediia osvity*, 677-678.
7. Shvets, T. E. (2014). Osoblyvosti hromadianskoi sotsializatsii starshoklasnykiv [Features of socialization of senior civil]. *Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://social-science.com.ua/article/208>*. – Nazva z ekranu.
8. Usatenko, T.P. (2008). Etnopedahohika [Ethnopedagogics]. *Entsyklopediia osvity*, 274.
9. Stelmakhovych M. H. (1985). Narodna pedahohika [Folk pedagogy]. K.: Radianska shkola, 312.
10. Mosiiashenko, V.A. (2005). *Ukrainska etnopedahohika: Navch. posib. [Ukrainian pedagogy]*. Sumy: VTD «Universytetska knyha», 176.
11. Ovcharuk, O. V. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy : Biblioteka z osvithoi polityky [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects]. K.: «K.I.S.», 112.
12. Sopivnyk, I.V. (2014). Teoriia i praktyka vykhovannia moralnoi vidpovidalnosti silskoi molodi [Tekst] : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.07 . [Theory and practice of education of the rural youth of moral responsibility]. *Skhidnoukr. nats. un-t im. Volodymyra Dalia. Kyiv*, 40.
13. Sopivnyk, I.V. (2003). Osoblyvosti hromadianskoho vykhovannia studentiv na prykladi vyshchikh ahrarnykh zakladiv osvity [Features of civic education of students on an example of higher agricultural education]. *Naukovyi visnyk Natsionalnogo ahrarnoho universytetu*, 68, 175-183.
14. Sopivnyk, I.V. (2007) *Vykhovannia hromadianyna v ahrarnomu vyshchomu navchalnomu zakladi [Educating citizens in agrarian university]*. K.: Vydavnychiy tsentr NAU, 217.
15. Pometun, O.I. (2005). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti: pohliad z pozytsii suchasnoi pedahohichnoi nauky [Formation of a civic competence: a view from the perspective of modern pedagogical science]. *Visnyk prohram shkilnykh obminiv*, 23, 18.
16. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti starshoklasnykiv zasobamy riznykh predmetiv [Formation of the civic competence of senior pupils by means of various objects]. *Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rctAFQjCNGSNe2zxxMNuNSYogQt2F0qrLEg&bvm=bv.131783435,d.bGg>* – Nazva z ekranu.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ВОСПИТАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ

К.А. Пекач

Аннотация. В статье обоснованы основные методологические подходы воспитания гражданской ответственности учащихся, в том числе: технологический (предусматривает этапность и получение запланированного результата), аксиологический (воспитание системы ценностей), возрастной (учет возрастных особенностей и ведущей деятельности), личностно-ориентированный (учет склонностей, способностей, потребностей отдельного человека), этнопедагогический (учет национальных традиций, культуры, обычаев народа), компетентностный (предполагает способность личности к выполнению определенного вида деятельности, выражается через знание, понимание, умение, ценности, другие личные качества).

Ключевые слова: гражданское воспитание, ответственность личности, гражданская ответственность, гражданская компетентность, методологические подходы.

METHODOLOGICAL APPROACHES EDUCATION CIVIL LIABILITY OF PUPILS

K.A. Pekach

Abstract. In the article the basic methodological approaches to civic education of pupils, including: technological (includes phasing and getting the planned results), axiological (education system of values), age (age-appropriate and leading activity), student-centered (keeping aptitudes, abilities, the needs of the individual), ethnopedagogical

(taking into account national traditions, culture and customs of the people), competence (involves a person's ability to perform certain activities, expressed in terms of knowledge, understanding, skills, values, and other personal characteristics)..

Keywords: civic education, the responsibility of the individual, civil liability, civil competence, methodological approaches.

УДК 37:159.923

**З ДОСВІДУ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗЕМЕЛЬНИХ
РЕСУРСІВ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ**

Г.В. ПЕТРІВ, викладач

**Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і при-
родокористування України «Заліщицький аграрний коледж ім.Є. Храпливого»**

*E-mail:*galunka-s-p@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано досвід виховання ціннісного ставлення до земельних ресурсів студентів аграрних коледжів. Встановлено, що, визначений досвід виховання реалізуються у ході вивчення історії навчальних закладів, проведення патріотичних та екологічних заходів з відзначення пам'ятних дат, участі у волонтерській діяльності, допомозі воїнам АТО, участі в екологічних проектах, акціях, конкурсах «Кращий за професією», благоустрою територій навчальних закладів, в екскурсійній діяльності у мальовничі куточки та передові господарства України. Важливим для студентів аграрних коледжів є вивчення дисциплін гуманітарного та професійного циклу, в ході яких студенти мають можливість бачити приклади героїчних подвигів в ім'я Батьківщини та здобувають навички ведення біологічного землеробства, щоб стати відповідальними господарями на рідній землі. Ціннісне ставлення студентів до земельних ресурсів формується під час проведення практик, участі у «Днях поля», конференціях, виставках, зустрічах з ліквідаторами ЧАЕС, відомими аграріями, учасниками АТО.

Ключові слова: досвід виховання, земельні ресурси, ціннісне ставлення до земельних ресурсів, патріотичне виховання, екологічне виховання, форми і методи виховання студентів.

Актуальність (Introduction). Проблема виховання ціннісного ставлення до земельних ресурсів студентів аграрних коледжів набирає все більшої ваги, бо саме на випускників аграрних навчальних закладів, держава покладає обов'язок не тільки оберігати рідну землю, а й бути на ній справжнім господарем, вести екологічно чисте господарство, впроваджувати екологічно безпечні технології вирощування продукції, дбайливо ставилось до природних засобів життя і національних багатств, використовувати економічний потенціал земельних ресурсів в цілях забезпечення добробуту і процвітання українського народу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Різні аспекти виховання ціннісного ставлення розглядали у своїх працях І.Бех, Л.Божович, Л. Виготський, О. Вишневський, А. Здравомислов, О. Кононко, С.Рубінштейн, О.Самсін та інші науковці. В останні роки було захищено ряд дисертаційних досліджень, які присвячені формуванню у підростаючого покоління ціннісного ставлення до природи: виховання у старшокласників ціннісного ставлення до природи (О. О. Колонькова), вихованню емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку (В.В. Маршицька), формування у підлітків ціннісного ставлення до природи в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи (Т.Ф. Юркова), формуван-

© Г.В. Петрів, 2016